

Socjologia wychowania, red. Halina Mielicka, Wydawnictwo Stachurski, Kielce 2000, s. 281

Publikacja zawiera wybór tekstów z zakresu socjologii wychowania. Omawiana książka przeznaczona jest dla studentów pedagogiki. Jako podręcznik akademicki przybliża podstawowy zakres problemów związanych z enkulturacją i socjalizacją osoby.

Enkulturationa pojmowana jest jako uświadomiony i nieświadomiony proces przejmowania treści kulturowych, które przekazuje pokolenie starsze pokoleniu młodszemu. W przypadku procesu uświadomionego chodzi o intencjonalne przekazywanie systemu wartości przez różne instytucje kulturalne. Proces nieświadomiony to przekazywanie sposobów wartościowania rzeczywistości zgodnie z przyjętymi w kulturze sposobami jej kategoryzowania i osądzania. Każde pokolenie przejmuje systemy wartości, które są charakterystyczne dla danej kultury, jednocześnie od czasu do czasu rewiduje ich moc obowiązywania. Enkulturationa z jednej strony gwarantuje ciągłość ponadpokoleniową, z drugiej strony pomaga nowym pokoleniom przystosować się do zmian zachodzących w społeczeństwie.

Socjalizacja to proces przyjmowania obowiązujących w konkretnym społeczeństwie norm i wzorów zachowań przypisanych do środowiska jednostki. Podstawą tego procesu jest internalizacja norm rozumianych przez jednostkę jako schematy postępowania, które są przypisane do określonych sytuacji społecznych i związanym z nimi sposobem grania ról w społeczeństwie przez jednostkę.

W społeczeństwie obowiązują idee, ideały i wzory zachowań. Określają one sposób postępowania konkretnej jednostki i realizacji norm zgodnie z oczekiwaniami różnych grup społecznych. Jednostka poprzez proces socjalizacji musi nauczyć się wzorów zachowań, gdyż od tego zależy jej prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie. Nad prawidłowym przejmowaniem norm i wzorów zachowań w każdej zbiorowości czuwa system kontroli społecznej. Dysponuje on sankcjami pozytywnymi i negatywnymi, które nakłaniają jednostkę do przestrzegania zasad i reguł postępowania.

Omawiana publikacja to zbiór tekstów różnych autorów z dziedziny socjologii, poruszających głównie kwestie przejmowania przez osobę zachowań, norm i wartości. Książkę otwiera część wstępna, opracowana przez redagującą publikację Halinę Mielicką, która omawia podstawowe mechanizmy związane z procesem enkulturationa i socjalizacji. Następnie przechodzi do rozważania procesu internalizacji norm i wartości i wyjaśnia proces rozwoju tożsamości. Ten ostatni jest procesem długotrwałym i bardzo złożonym, gdyż kształtuje się tutaj obraz samego siebie. Ważnym czynnikiem w procesie socjalizacji jest kultura danego społeczeństwa. Na pojęcie kultury składa się między innymi wiedza, system wartości i symboli ponadpokoleniowych. Te ostatnie są obecne w umysłach jednostek dzięki zdobywaniu wiedzy.

Zagadnieniem poruszonym przez Halinę Mielicką jest także relacja proces socjalizacji – indywidualność jednostki. Podczas procesu socjalizacji zachodzą zmiany w organizmie człowieka, w jego psychice, a także w środowisku społecznym. Jednostka zdobywa doświadczenia, które mogą być dla niej punktem odniesienia, jak również dokonuje w sobie internalizacji systemów normatywnych. Skutki socjalizacji Autorka opisuje jako:

1. świadome indywidualne;
2. świadome zbiorowe;
3. nieświadome indywidualne;
4. nieświadome zbiorowe.

Po części wstępnej następują wypisy. Teksty autorów prezentowanych w pierwszej kolejności, Jana Turowskiego i Herberta Reada, wskazują na przedmiot badań socjologii wychowania, który związany jest ze społeczną „naturą” człowieka. Jan Turowski mówi o predyspozycjach jednost-

ki z racji przynależności do społeczeństwa. Podaje on przykład dwóch amerykańskich dziewczynek (1939 r.), które wychowywane były w całkowitym odosobnieniu. Po przystosowaniu się do otaczającego środowiska nie mogły jednak akceptować istnienia innych ludzi. Herbert Read natomiast przedstawia cel, osiąganý podczas procesu wychowania, podczas którego można rozwijać, ale także hamować odrębność jednostki.

Florian **Znanięcki** zajmuje się środowiskiem wychowawczym, które środowisko społeczne wytwarza dla osobnika mającego zostać jego członkiem. W środowisku wychowawczym Znanięcki wyszczególnia relacje wychowawcze, instytucje wychowawcze, nauczanie indywidualne, rolę nauczyciela, nauczanie szkolne, wychowanie pośrednie i instytucje wychowania pośredniego.

Jan **Szczepański** omawia problem wpływu kultury na życie społeczne. Wpływ ten dokonuje się poprzez cztery mechanizmy:

- a) kultura zastana;
- b) systemy wartości i kryteria określające wartości;
- c) wzory zachowań;
- d) modele (ideały).

Ralph **Liutan** (dwa teksty) rozważa relacje między trzema podstawowymi poziomami analizy: jednostkowym, kulturalnym i społecznym. Drugi tekst tegoż autora przedstawia rolę kultury w kształtowaniu osobowości jednostki.

Blok kilku następných tekstów związany jest z internalizacją norm. Tekst Floriana **Znanięckiego** przedstawia definicje normalności:

1. człowiek działa zgodnie z normami danej kultury, w której uczestniczy;
2. jego zachowanie się w stosunku do innych i innych w stosunku do niego.

Peter L. **Berger** (trzy teksty) naświetla z różnych punktów widzenia zagadnienie relatywizmu norm. Życie społeczne jest często dramatem, gdyż nie tylko warunkuje formę egzystencji jednostki, ale głęboko wchodzi w jej życie, wymuszając na niej specyficzne działania (*dramatis personae*). O normach moralnych i systemach normatywnych mówi tekst Janusza **Mariańskiego**. Edward **Ciupak**, poruszając problem polimorfizmu obyczajów, przedstawia wpływ systemów normatywnych na postępowanie i przekonania jednostek. Margaret **Mead**, przedstawiając model kultury i typ społeczeństwa z Samoa, rozpoczyna dyskusję na temat obowiązujących systemów wartości.

Kolejne teksty analizują proces internalizacji norm i wartości. Pierwsi autorzy **Berger** i **Luckmann** omawiają proces socjalizacji pierwotnej. Zachodzi ona poprzez poznanie zasad językowych, wyuczenie się wzorów zachowań oraz znalezienie sobie własnego miejsca w życiu społecznym. Teksty Talcotta **Parsonsa** i Jana **Szczepańskiego** pozwalają zastanowić się nad głębokością internalizacji powyższych norm i wartości (np. w obliczu cierpienia, chorób).

Znanięcki w swoich dwóch tekstach przedstawia ogólne elementy indywidualnego społecznego (wymiar materialny, usposobienie, cechy osobiste) i osobowość społeczną jako wzór osobowy (cztery składniki: jaźń odzwierciedlona, stan socjalny, funkcja społeczna i znaczenie życiowe).

Zagadnienia związane z wyuczeniem się wzorów zachowań istniejących w danym społeczeństwie przedstawiają autorzy Robert **Merton** i Melvin L. **Kohn**. Pierwszy mówi o teorii anomii społecznej, która przejawia się w konformizmie, innowacji, rytualizmie, wycofaniu i buncie. Kohn daje próbkę socjologicznej ukierunkowanej interpretacji wpływu przynależności klasowej rodziców, na relacje istniejące pomiędzy nimi a dziećmi.

Ostatni blok tekstów poświęcony jest wartościom. Rozpoczyna go fragment pracy Kazimierza **Żygulskiego** i wspomnianego już Janusza **Mariańskiego**. Przytoczone teksty mają charakter definicyjny. Kazimierz Żygulski mówi o klasyfikacji i typologii wartości. Janusz Mariański natomiast przedstawia wartości jako przedmiot badań socjologicznych i ich rozumienie. Adam **Węgrzecki** rozważa rolę wartości w poznaniu drugiego człowieka (manifestowanie własnego bytu, ocenianie).

Omawianą publikację kończą teksty związane z analizą terminu „patriotyzm”. Stanisław Ossowski wyjaśnia zagadnienia: ojczyzna w aspekcie socjologicznym (więź ideologiczna, więź nawykowa, władanie ekonomiczne, własność osobista, własność grupy społecznej), ojczyzna prywatna a ojczyzna ideologiczna, ziemia rodzinna. Władysław Stróżewski, podobnie jak jego poprzednik, wyjaśnia termin „patriotyzm” (czas, przestrzeń, ziemia, dzieje, naród, powinność, zbiorowy obowiązek, miłość wartości, odpowiedzialność). Patriotyzm nie sprzeciwia się uniwersalizmowi.

Proces wychowania zachodzi w konkretnym społeczeństwie. Posiada ono swój model kultury i hierarchię wartości, jakimi żyje i oddziałuje na młodsze pokolenie. Każde społeczeństwo boryka się także z różnego rodzaju problemami i trudnościami. Powyższa publikacja jako wybór tekstów z zakresu socjologii wychowania bez wątpienia może być przydatną lekturą dla pedagogów. Wprowadza bowiem w szereg zagadnień, problemów i mechanizmów funkcjonujących w życiu społecznym, które muszą być uwzględnione w procesie wychowania.

Jan Niewęglowski SDB